

Okrugića Srijemca kroz njih živi čak i 192 godine nakon svoga rođenja te 122 godine nakon smrti. Među notnim zapisima čitatelji tako mogu naći: *Ustajte, pastiri; Hajd'no, Hajd'no; Gloria; Slava Bogu; Danas se čuje; O Isuse, poljubljeni; I ti zboru od pastira; Vjerujem u tebe; O Isuse, ti sunašce; Oj Djetešce moje drago; Pojmo glasno; Veselje ti navješćujem; Vesel'te se kršćani*. U članku za *Hrvatsku riječ* od 7. ožujka 2018. godine posvećenom „Jelačićevom“ tradicionalnome božićnom koncertu na kojemu je i predstavljena ova Pifatova knjižica, novinar Marko Tucakov zabilježio je: „Za one koji žele sudjelovati u jedinstvenom petrovaradinskom Božiću, to sada uopće neće biti teško kao što je bilo meni koncem 1990-ih. Ova knjižica je podsjetnik na to da je potrebno cijeniti naslijeđe lokalne tradicije, zabilježiti je, sačuvati i posvetiti njezinom prenošenju onoliko ljubavi koliko ona traži. Autor je nedvojbeno upozorio da 'taj i takav Petrovaradin, sa svojim prekrasnim običajima, ponosan na svoju povijest i bogatstvo, danas odaje zadnje znake života.“ Naime, različiti su razlozi zašto je bogatstvo običaja danas mnogo slabije očuvano, zašto petrovaradinski Hrvati nisu u mogućnosti nastaviti život ovih običaja kao prije. Među njima su nepoznavanje vlastite tradicije, proces asimilacije i nestajanje starosjedićkih obitelji petrovaradinskih Hrvata. Kako je i sam autor naveo u Uvodnoj riječi svoje knjižice božićnih običaja, ista bi trebala poslužiti kao svojevrsni naputak Petrovaradincima za tradicionalno slavljenje Božića, vlastitog zavičaju u kojemu žive ili su živjeli. Nadalje, uz pomoć knjižice trebali bi obnoviti spoznaju o svojoj bogatjoj kulturi, a svekoliki kršćanski svijet,

ponajprije Hrvati u Vojvodini, trebali bi „da upoznaju i prihvate kulturne vrijednosti kršćanskoga nasljeđa koje su stoljećima stvarane, oblikovane i utemeljivane u gradu Petrovaradinu“. Stoga ne smije više postojati nikakav izgovor za slabljenje božićne radosti u duhu starih blagdanskih običaja među hrvatskim zajednicama i to ne samo u Petrovaradinu, nego i šire, u cijeloj Vojvodini. HKPD „Jelačić“ Petrovaradin preko 15 godina svojim primjerom pokazuje kako se to uspješno čini.

Recenzentica knjižice-pjesmarice *Vesel'te se, kršćani* je mag. bibl. et mag. educ. philol. croat. Marijana Mazalović, koja je ujedno i lektorica. Korektorica je Ljerka Deman. Za prepoznatljivo likovno oblikovanje i grafičku pripremu bio je zadužen Petrovaradinac mr. prof. Darko Vuković, a za tisak tiskara „Alfagraf“ iz Petrovaradina. Knjižica je objavljena zahvaljujući potpori Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i Hrvatskoga nacionalnoga vijeća iz Subotice.

Ivana Andrić Penava

Goran Bašić, *Multikulturalizam i etnicitet*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2018., 251 str.

Na samome početku čini nam se važnim ukazati na činjenicu da pitanje koncepata i kompleksnih društvenih fenomena kao što su etničnost, multikulturalnost, identitet, religiozna pripadnost i sve one kompleksne pojave koje su neodvojive od etniciteta, u srbijanskim društvenim znanostima i dalje nedovoljno tematizirane. Pitanje etniciteta, kao jednoga od najznačajnijih fenomena u europskoj zbilji i društvenim procesima, uz sve učinke koje proizvodi, bilo s

pozitivnim ili negativnim posljedicama, ostaje prilično nedovoljno tematiziran i u širim europskim krugovima. Jednoznačni odgovor na pitanje što može biti uzrokom takve situacije i dalje ne postoji, iako je etnicitet jedan od glavnih čimbenika u kreiranju društvene stvarnosti u suvremenoj Europi, a moglo bi se sa sigurnošću ustvrditi da on kroz povijest prati sva važnija europska gibanja, bez obzira na terminološke odrednice ovoga fenomena. Činjenica je da je europski kontinent prostor različitosti u svakome pogledu, o čemu svjedoči to da praktično ne postoji država u Europi koja na svom teritoriju nema pripadnike zajednica drukčijih etnokulturoloških karakteristika u odnosu na većinsko stanovništvo. Bez ulaženja u dublje tematiziranje, moramo konstatirati i činjenicu da je ovakva etnokulturološka šarolikost još izraženija na rubovima europskoga kontinenta, osobito na istočnim i južnim granicama odnosno onim dijelovima koji se imenuju Centralnoistočnom i Jugoistočnom Europom. I upravo su ti rubovi Europe bili i glavnim poprištima najnegativnijih manifestiranja etničnosti odnosno pripadnosti. Iz ovih nekoliko u najkraćim crtama navedenih razloga očituje se neophodnost za tematiziranjima jedne važne teme kao što je etnicitet. Glavno pitanje na europskome kontinentu u suvremenosti i dalje predstavlja na koji način urediti jedan geografski veliki prostor da unutar nje ga postoje mogućnosti za koegzistenciju brojnih etničkih, kulturoloških, jezičnih i religijskih razloga. Ovo pitanje posebice i dalje zaokuplja briselsku administraciju, osobito širenjem Europske unije k centralnim i istočnim rubovima kontinenta, odnosno rubovima koji su,

u povijesnome kontekstu, relativno skoro zamijenili autokratske samoupravne sustave demokratskim, i koji nastojeći svoju budućnost graditi unutar velike europske obitelji, moraju svoje obrasce uklopiti u jedan takoreći širi habitus. Ovakva je situacija i u Srbiji, koja je upravo posljednja od država takozvane regije Zapadnoga Balkana koja je započela proces demokratizacije i društvenoga preustrojavanja, a koja se i dalje nije riješila ogromnoga tereta povijesnoga naslijeđa i politika iz 90-ih godina prošloga stoljeća, kada je etnocentriistička mobilizacija i manipuliranje etničkim pitanjem bilo najsnažnije. Za razliku od drugih europskih država u kojima iako pitanje etničnosti i multikulturalnosti često zna biti skrajnuto, a u kojima postoje snažni sustavi za bavljenje ovom tematikom, u Srbiji je situacija posve drukčija, gdje osim slaboga sustava ne postoje ni ozbiljnija znanstvena nastojanja, niti za njih postoje adekvatni kapaciteti, što je i jednim od glavnih ra-

zloga iznimno loših manjinskih politika u Srbiji i njezinom konfuznom pristupanju europskoj obitelji.

Ipak, i u Srbiji se katkada dogodi da se pojave impozantnija istraživanja o fenomenima etniciteta i multikulturalizma, koja uistinu znaju pozitivno iznenaditi. U ovome slučaju u 2018. godini takav je bio slučaj sa srbijanskim politologom Goranom Bašićem i njegovom monografskom studijom *Multikulturalizam i etnicitet*, koja je izdana u nakladništvu Instituta za društvene znanosti iz Beograda, kao dio projekta Društvene transformacije u procesu europskih integracija – multidisciplinarni pristup, koji je potporu dobio od Ministarstva prosvjete, znanosti i tehnološkoga razvitka Republike Srbije. Ova studija na svojoj 251 stranici pokušava rasvijetliti neke od kompleksnih pojmova, kao što su upravo etnicitet i multikulturalizam, koji se nesumnjivo često u znanstvenome diskursu preklapaju i teško ih je razdvojiti. Svoju studiju Bašić je podijelio na osam tematskih cjelina, najprije polazeći od postavke da ne postoje dobre ili loše teorije o multikulturalizmu, već da samo politike provedbe mogu biti dobre ili loše. Istodobno, Bašić već na samome početku naglašava i da je multikulturalizam kao jedan od glavnih obilježja europskoga kontinenta i dalje nedovoljno vidljiv kao jedan od glavnih društvenih tokova uz koji se može izgrađivati suvremeno društvo. Sukladno tomu i mnogobrojne politike, kako on navodi obuzdavanja i upravljanja etnicitetom, očitovale svoju neuspješnost, istodobno naglašavajući da postoji kontinuirani razdor između multikulturalista i monokulturalista, pri čemu drugi navedeni bivaju kreatorima multikulturalnih politika.

Kako smo već naveli, knjiga je podijeljena na osam tematskih cjelina. Prva pod nazivom „Multikulturalnost, etnicitet i individualni identitet“ (str. 11-33) predstavlja autorov pokušaj tumačenja pojmova koji se često preklapaju i stvaraju stanovitu konfuziju kada je u pitanju razumijevanje jednog ovako kompleksnoga područja koje kontinuirano dovodi i do znanstvenih debata, a katkada i nesuglasica.

Drugi dio „Iskušenja multikulturalnosti i savremeni aspekti“ (str. 33-43) predstavlja nastojanje autora da pojasni uzroke nepovratne multikulturalnosti u europskome kontekstu ali isto tako i da doznači o razarajućim učincima etniciteta na ovim turbulentnim prostorima. Treći dio „Vrste multikulturalnosti“ (str. 43-54) i četvrti dio „Liberalni multikulturalizam“ (str. 54-98), mogu se promatrati i kao cjelina u kojoj Bašić nastoji kroz prikaz i najeminentnijih poznavatelja ovoga područja prikazati i predstaviti debate o multikulturalizmu kao što su Brian Barry, Charles Taylor, Andrea Semprini, Milan Mesić, Will Kymlicka itd. Autor posebice u četvrtome dijelu veliki dio posvećuje upravo jednom od najjezrovitijih teoretičara liberalnoga multikulturalizma, ali i teorija o etnicitetu općenito, Willu Kymlicki, bez čijeg bi djela danas u društvenim znanostima teško zamislivo bilo započeti bilo kakvu ozbiljniju teorijsku raspravu o politikama multikulturalnosti. Istodobno više nego pozitivno je i to što autor pravi usporedbe s drugim autorima liberalne škole, napose u Vojvodini, kao što je Alpar Losoncz, koji je srbijanskoj znanstvenoj javnosti među prvima predstavio Kimlyckino djelo i koje je jedan od najboljih poznavatelja multikulturalnih teorija. Ovo poglavlje

je nedvojbeno jedno od važnijih jer se ne može zanemariti činjenica da je najveći dio europskih praksa upravljanja kulturološkim različitostima upravo utemeljen na liberalnom percipiranju multikulturalizma.

Peti dio „Politike multikulturalizma“ (str. 98-141) predstavljaju autorovo nastojanje da na konkretnim primjerima i praksama prikaže neke od modela provedbe multikulturalnih politika u djelo, kao i dosadašnjim učincima i nedostacima tih politika. Šesti dio „Zaštita manjina“ (str. 141-183) u mnogome se oslanja na peti dio knjige o politikama multikulturalnosti, i autor dosta koncizno i detaljno prikazuje međunarodni i europski sustav zaštite pripadnika nacionalnih manjina od međunarodnih standarda Organizacije ujedinjenih naroda (OUN), regionalnih standarda na europskoj razini razvijanih kroz pojedine europske institucije (Vijeće Europe, Organizacija za europsku sigurnost i suradnju – OESS) do bilateralnih mehanizama i sporazuma i unilaterlnih rješenja koje države poduzimaju u cilju zaštite svoje manjine u susjednim državama.

Sedmi dio knjige „Multietničnost i politika multikulturalizma u Srbiji“ (str. 183-223), isto kao i prethodno predstavlja jedno od opsežnijih poglavlja, u kojima autor nastoji predstaviti multikulturalnost srbijanskoga društva u demografskom kontekstu, kulturoloških obrazaca različitih manjinskih zajednica, pa do konkretnih manjinskih politika koje očituju sve svoje nedostatke. Autor posebice naglašava segregacijsku prirodu srbijanskoga modela upravljanja različitostima i zaštite manjinskih identiteta. Ovo poglavlje istodobno ima i najviše nedostataka, posebice kada autor tema-

tizira kulturološke aspekte pojedinih zajednica ali i zapreka u ostvarivanju njihovih prava i mogućnosti da skrbe o svome identitetu. Navodeći primjere raznih zajednica, autor u vojvođanskom kontekstu hrvatsku zajednicu spominje samo usputno, kao novu nacionalnu zajednicu koja je taj status stekla raspadom negdašnje socijalističke federacije, a istodobno navodeći i buđenje nacionalne svijesti kod pojedinih zajednica kao što su Bunjevci. Najprije, autor niti jednom ne naglašava da je hrvatska zajednica na teritoriju Vojvodine višestoljetno prisutna, koja je svojim kulturološkim obrascima pridonosila razvitku sveopće srbijanske i vojvođanske kulture, te da bi pojedina mjesta kao što su Subotica, Petrovaradin, Zemun itd., bila teško zamisliva bez hrvatske zajednice i njezinih tragova koje je ona ostavila. Istodobno, autor kada govori o „buđenju etniciteta“ kod Bunjevaca uslijed raspada socijalističke federacije, ne spominje da je ono zapravo produkt Miloševićeve politike uslijed agresije na Republiku Hrvatsku, organiziranoga zastrašivanja i terora nad hrvatskom manjinom u Srbiji i pokušaja podjele i slabljenja hrvatskoga etnosa, budući da najveći dio Bunjevaca u Vojvodini sebe smatra pripadnicima hrvatskoga naroda, o čemu je autor mogao pročitati kod brojnih eminentnih autora koji su se ovom tematikom bavili (Tomislav Žigmanov, Robert Skenderović, Mario Bara, Ladislav Heka, Ante Sekulić, Vladimir Nimčević itd.). Istodobno, manipuliranje identitetskim pitanjem kada je posrijedi bunjevačko pitanje se nastavlja i nakon pada Miloševićeva režima, s obzirom na to da najviše državne i znanstvene institucije pružaju potporu razbijanja hrvatskoga korpusa i ospo-

ravanja identiteta onih Bunjevaca koji sebe smatraju integralnim djelom hrvatske suvremene nacije. Hrvati u Srbiji sa svojih 57.900 pripadnika predstavljaju drugu po brojnosti manjinsku skupinu u Vojvodini iza mađarske, jedina su manjina koja je trpjela etnički motivirano nasilje i kada su u pitanju negativnosti, s obzirom na to da je autor govorio o Romima, niti jednom nije naveo da Hrvati bivaju prvima kada su u pitanju negativnosti očitovane od strane većinskoga naroda, a stereotipije i negativne predodžbe o Hrvatima često premašuju one koje se tradicionalno vezuju za Rome.

U osmome dijelu knjige „Perspektive multikulturalizma“ (str. 223-229), koji zapravo predstavlja zaključak ove značajne studije autor se vraća na početak svoje osnovne teze, a to je da velika većina aktualnih politika multikulturalnosti zapravo ne odgovara prirodi suvremenih etnokulturološki šarolikih društava. Međutim, iako su se mnoge od ovih politika prema autoru pokazale neuspješnim, autor smatra da ih je potrebno redefinirati i pokušati pronaći nova rješenja, jer bi odustajanje od istih u uvjetima nepovratne multikulturalnosti, posebice europskoga kontinenta, bilo trajno pogubno.

Na koncu, studija Gorana Bašića značajno je djelo koje pored više nego solidnih teorijskih upliva i prikaza, donosi i solidni prikaz literature, te svakako predstavlja dobar smjerokaz za sve zainteresirane istraživače kada su u pitanju kompleksne teme etniciteta i multikulturalnosti, ali i šire zainteresiranog čitateljstva koje se ovom tematikom tek nastoji upoznati.

Knjiga je tiskana u nakladi od 300 primjeraka.

Darko Baštovanović

Goran Bašić, Mitja Žagar, Siniša Tatalović, ur., *Multiculturalism in Public Policies*, Edited Volume, Academic Network for Cooperation in South - East Europe, Institut društvenih nauka Beograd, Institut za etničke studije Ljubljana, Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Zagreb, 2018., 211 str.

Pitanje upravljanja kulturološkim različitostima, jedan je od većih izazova s kojim se suočavaju skoro sva kulturološki različita društva koja na svom teritoriju imaju značajni udio ljudi drukčijih kulturoloških posebnosti u odnosu na većinsko stanovništvo. Čini nam se važnim već na početku istaknuti da je ovo jedno od ključnih pitanja koje kolkvijalno rečeno opterećuje europski kontinent već stoljećima. Istina, ovo nije novi fenomen, s obzirom na različitosti koje su utkane u europski kako geografski tako i kulturološki prostor. Jedan je ovo od fenomena na koji i suvremena društva, odnosno države sa svojim birokracijskim aparatima traže odgovor i konkretne mehanizme kako bi se osigurali što kvalitetniji modeli za stvaranje najprije osnovnih pretpostavka, a kasnije i konkretnih politika u cilju osiguravanja uvjeta za suglasje velikoga broja različitosti. Kada kažemo različitosti i kulturološke posebnosti u europskome kontekstu, onda je važno biti svjestan jednoga čimbenika a to je etnicitet, taj jedan pojam koji u europskome kontekstu predstavlja polazišnu osnovu za sve suvislije debate i konkretnija tematiziranja upravo tih različitosti europske zbilje. Etnicitet je nesumnjivo jedan od najznačajnijih čimbenika kako europske zbilje, ali isto tako i svih gibanja i društvenih procesa na starome